

ACADEMIA ROMÂNĂ

Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii

– Divizia de Istoria Științei –

STUDII ȘI COMUNICĂRI/DIS

Vol. XVII/2024

MEGA

FAȚA ASCUNSĂ A ISTORIEI (MICI): CONSIDERAȚII DESPRE UN ARTICOL RĂMAS NEPUBLICAT

Costel CIOANĂ¹
kishinn@gmail.com

ABSTRACT: The present study continues the series of studies dedicated to a spectacular house-museum of the Romanian Academy, namely the Museum of Old Western Art *Eng. Dumitru Furnică-Minovici*. In a file in the Museum's archive, the author recently discovered a series of interesting invoices issued by different merchants from Bucharest in the early 20th century. All addressed to some social institutions established and/or managed by the collector's uncle, dr. Nicolae Minovici (*Work Assistance Office for Beggars, Night Asylum*), all talking about the social agreement concerning the marginal of the capital of that period. Unfortunately, the anticipated article by eng. D. Furnică-Minovici was no longer drafted and published. Since these documents, due to their age, their importance in the social imaginary and, last but not least, their historical dimension, are an integral part of history, it is the task of the researcher to analyze, contextualize and publish these documents.

KEYWORDS: Furnică-Minovici Museum, small history, issued invoices, merchants.

Preambul

În câteva rânduri, am vorbit despre activitatea științifică a ing. Dumitru Funică-Minovici [1], creatorul unui edificiu cultural remarcabil, Muzeul de Artă Veche Apuseană care îi poartă numele și pe care l-a donat Academiei Române în 1945. În articolele apărute aminteam cum, ecou al tot mai evidentelor directive și orientări „populare” ale culturii anilor '50-'60, inginerul va face câteva cercetări etnografice de teren în proximitatea capitalei [2], rezultând două articole, ambele descriptive și fără referințe bibliografice [3]. Totodată, dat fiind faptul că, avea în custodie, în calitate de moștenitor cultural-moral și Director onorific al

¹ Dr. în Filologie (Universitatea București), Muzeograf, Coordonator cultural-științific la Muzeul de Artă Veche Apuseană *ing. D. Furnică-Minovici*, Academia Română.

muzeului cu specific popular realizat de unchiul său, N. Minovici, inginerul D. Furnică-Minovici va iniția o altă cercetare de cabinet, de această dată vizând „Ceramica din Muzeul de Artă Populară „Prof. Dr. N. Minovici” [4]. Singurul articol apărut într-un periodic și purtând semnătura inginerului D. Furnică-Minovici, este cel despre șoseaua Kisselef, rod al unei asidue cercetări de teren în zona comunei Băneasa, cu numeroase interviuri luate locuitorilor bătrâni ai comunei, acestora adăugându-le propriile amintiri despre această arteră [5].

Referitor la activitatea cultural-științifică dusă de colecționar după donarea casei și a exponatelor, trebuie spus că am decelat, pe baza fondului arhivistic avut la dispoziție și studiat timp de câțiva ani, trei direcții majore de evoluție a acestor proiecte: 1) *expoziții temporare*, tematice; 2) *cercetări de teren sau de cabinet*, concretizate în câteva articole; 3) *demersuri administrative* întreprinse pentru restaurarea unor piese importante aflate în patrimoniul muzeului. Primele două direcții sunt atinse de către mine aproape în totalitate, a treia fiind în curs de creionare. Spun „aproape în totalitate” pentru că, destul de recent, am descoperit în arhiva muzeului un dosar cu documente /facturi ale unor furnizori diverși către casa-muzeu a unchiului său, dr. N. Minovici, ori către instituțiile create de acesta. Respectiv documente și facturi sunt organizate prin despărțirea secțiunilor de abordat cu hârtie de ziar (una dintre bucățile de ziar folosit drept despărțitor este din Scânteia, anul XLVI, nr. 10827, sâmbătă, 11 iunie 1977!), unele cu diferite notații care vizau, cel mai probabil creionarea și/sau publicarea unui articol privind acest aspect. Inginer cu studii în petrochimie [6], cu o minte structurată „inginerește”, trebuie că a fost mai mult decât interesat de aspectele tehnice privind construcția și dotarea casei unchiului său cu echipamente și piese care să faciliteze buna desfășurare a activității cotidiene. În rândurile de față, cum materialul adunat de către ing. Dumitru Furnică-Minovici este vast, dată fiind importanța și rolul jucat în cadrul societății bucureștene de „Biroul Asistenței prin muncă al cerșetorilor din București” [7], voi aborda doar achizițiile/colaborările diferiților furnizori bucureșteni cu acest din urma edificiu.

Pentru a înțelege adevărata dimensiune a implicării și/sau colaborării *Azilului de noapte* cu unii dintre cunoscuții furnizori bucureșteni despre care voi vorbi în rândurile următoare, trebuie spus că, după preluarea acestuia de către dr. N. Minovici (de la dr. Botescu), organizarea și funcționarea vor fi sensibil schimbate. Dincolo de serviciile primare oferite (îmbăierea

cerșetorilor veniți seară de seară, cu sutele se pare, „în băile amenajate în subsolul Azilului”, primirea unei porții gratuite de mâncare și culcarea acestora „în două săli amenajate cu paturi mobile”), este de relevat și dimensiunea implicării acestor asistați social în cadrul comunității care le oferea ajutor și asistență: „A doua zi de dimineață, persoana respectivă era cooptată la treabă, fiecare după posibilități, iar dacă persoana era infirmă, Biroul o plasa pe la diferite autorități sau persoane particulare pentru diferite lucruri mărunte” [8]. Mai mult, înțelegând conceptul de *agreement social* privind incluziunea marginalilor societății, dr. N. Minovici va implica în această activitate și numeroși negustori, (mici) industriași sau persoane particulare; cei care donau sume mici erau răsplătiți cu un medalion „Membru al Asistenței”, de montat la ușa/fereastra prăvăliei sau casei (astfel nemaifiind asaltați de alți cerșetori!), celor care donau sume mult mai consistente de bani, Biroul trimițându-le diferite persoane asistate spre a ajuta în respectiva casă/prăvălie. Din sus-amintitul dosar cu facturi emise către „Onor Biroul Asistenței” sau „Onor Azilul de noapte, Loco”, pentru facila derulare a informațiilor, am ales și împărțit respectivele documente în funcție de specificul mărfii (*tehnic, agroalimentar*) și cronologic. În mod firesc, am păstrat și respectat grafia originală, tocmai întru revelația parfumului de epocă al unor biete documente fiscale.

I. Facturi din zona tehnicului

Astfel, o primă factură care are strânsă legătură cu activitatea „Biroului de asistență prin muncă”, este cea emisă la 17 Aprilie 1913 de către M. Carniol Fiul, București, Strada Carol I, No. 30, Telefon 11/43, prin aceasta achitându-se „Costul a 500 de plăci rotunde de email” (400 de lei). Cu reclame susținute în publicațiile vremii („Prima fabrică de Ștampile, medalii și firme emailate”, „prima care a fabricat Aparatele de stins incendiu <<POMPIER>>”), aceasta avea o susținută activitate în domeniu, aspect reliefat cu mândrie pe factura tipărită bicolor pe hârtie de calitate superioară: „Casă fondată la 1828 – Furnisorul Curții Regale – Brevetat în anul 1868 – Medaliat la Expoziția Univ. Paris 1900 – MEDALIA DE AUR la Expoziția Științifică 1903 – Brevetat în anul 1904 – DIPLOMA DE ONOARE cu MEDALIA DE AUR la Expoziția Generală Română 1906 – DIPLOMA DE ONOARE CU MEDALIA DE AUR la Expoziția Internațională TURIN 1911” (Fig. nr. 1).

Fig. nr. 1 – Factură emisă de M. Carniol și Fiul

În data de 11/24 Aprilie 1913, „Societatea Anonimă Română pentru conducte de apă, Fost Sucursala a Companiei Generale de conducte de apă din Liège (Belgia)”, adresa „Dlui Doctor Minovici pentru Biroul Asistenței București”, o factură prin care se stipula: „Avem onoare a vă înainta factura noastră în valoare de lei 170,10 relativă predărei mărfii următoare conform comandai Dvs. Primiți, vă rugăm, salutările noastre deosebite” [9]. Tot în luna aprilie a anului 1913, pe adresa „D-lui dr Minovici pentru Biroul Asistenței”, celebra „Fabrică sistematică de Cărmizi, Cariere de Nisip și Pietriș Maximillian Tonolla” emitea factura no. 162 „*pentru următoarele materiale furnizate pe comptul și riscul său*” – „Nisip roșu, 3 mc” (30 de lei totalul). Cu sediul în „Șoseaua Ștefan cel Mare, Adr. Teleg.: Fabrica Tonolla București, Telefon 18/95”, aceasta era des premiată pentru produsele sale [10], primind argintul la Cooperativa Română (1883), respectiv aurul (1894), Medalia de Aur la Expoziția Generală Română (1906) etc. (Fig. nr. 2).

Fig. nr. 2 – Factură emisă de Maximillian Tonnolla

M.I. Ornstein, „atelier special de tichinigerie și de fasonat orice obiect de metal la strung”, cu „Centrala pe Strada Paris no. 27, fostă Doamnei (colt cu str. Colței), Atelierul Strada Aurora, 48 și Splaiul Alexandri, 20” vindea Onor. Biroul Asistenței, Loco, cf. facturii din 27 Aprilie 1913 „2 lanterne pătrate, 2 lămpi de alamă, 2 geamuri rotunde” (Fig. nr. 3).

Fig. nr. 3 – Factură emisă de M. I. Ornstein

În luna Mai (4) a anului 1913, pe adresa „Dlui Dr. Minovici, Biroul Asistenței”, se emitea o factură de E. Demetrescu Mirea [11], aceasta fiind „Aquitată”; în valoare de 3270 de lei, reprezenta contravaloarea a „63 de kg Sârmă galvanizată și 4 buc. Întinzători”. Un cunoscut comerciant al perioadei de început a secolului al XX-lea, Anton Aritonovici (cu al său magazin „La Soare” de pe strada Colței), vindea, cf. facturii din 5 mai 1913 emisă către Biurul Asistenței, Loco, „2 pile D. 1.20”, în valoare toatlă de 7,15 lei [12] (Fig. nr. 4).

Fig. nr. 4 – Factura emisă de Anton Aritonovici

La 20 mai 1913, „Ancienne Maison M. GÜRTLER, Fondée 1853, Succeseur PRAGER & GÜRTLER, Rue Lipsclani 87”, trimitea o factură (în valoare de 3,5 lei) către „Onor. Birou Asistență” prin care furniza „1 Paquet Nasturi, 2 Ornamente” [13] (Fig nr. 5).

Fig. nr. 5 – Factură emisă de M. Gürtler

Tot Soc. E. Demetrescu Mirea trimitea spre achitare, în 28 Maiu 1913, Onor. Biroul Asistenței, o factură fiscală în valoare de 17 lei, reprezentând contravaloarea a „30 metri Lanț ptr vite + Cârlige de 2 lei” (Fig. nr. 6).

Fig. nr. 6 – Factura emisă de E. Demetrescu Mirea

La 2 Iulie 1913, „E. Lessel, Industria Lemnului – Exploatare de păduri”, emitea o factură dublă (No. 7332 și 7354) prin care livra „Domnului Dr Minovici, la Azilul de Noapte, Loco”, numeroase materiale de construcție („33 Dușumele, 16 Cusaci, 2 Scânduri”, respectiv „5 Dușumele, 2 Cusaci”). Cu o valoare totală de 9635 de lei, factura (achitată la 28 Septemb/10 Oct. 1913) are, în subsolul ei o mențiune interesantă privind politicile economice ale epocii: „Prețurile se înțeleg: franco Gara de Nord București, netto cassa fără scont”, o alta vizând practicile firmei: „Factorul descarcă marfa lângă căruță și este ținut a încasa banii” [14]. O foarte interesantă factură prin prisma datelor cu conținut istoric cuprinse, prezenta, la data de 28 Iulie '913, CFR: dlui Doctor Minovici îi era trimis un „Aviz și Adeverință de primire”, însoțit de un „Aviz și Adevărire de primire la foaea de mica iuțeală” (No. 234/28 Iulie '913) a 10000 kg piatră, în valoare toată de 21,

40 de bani, marfa urmând a fi ridicată de beneficiar din Gara Mogoșoaia (actualmente Gara Băneasa) [15]. Pentru „1 rezervor pentru benzină, pentru motoare de la 8–16 cai, A=III”, „E. Wolff, Turnătorie de Alamă și de fer, Birou Technic, Devisuri și planuri gratis pentru ori-ce instalațiune” [16] percepea, prin factura No. 4935 din 10/23 August 1913 emisă către Onor. Biroul Asistenței, suma de 75 de lei.

Un alt comerciant cunoscut al perioadei, Ioan & Al. Alexandrescu (Magasin „La Ancora”, București, Strada Bărăției, No. 33, Telefon 7/55 [17]), livra, în 20 Septembrie 1913 *Onor. Biroul Asistenței, Loco*, „1 Buc. Zoagăr – 7 lei, 1 Buc. Pilă – 1,50 lei” (Fig. nr. 7).

Fig. nr. 7 – Factura emisă de Ioan & Al. Alexandrescu

Dată fiind ardoarea cu care dr. N. Minovici construia pentru cei asistați social în Bucureștiul începutului de secol XX (la *Biroul Asistenței* sau, cazul de față, *Colonia Agricolă de la Băneasa*, în grădina actualmentului Muzeu de Artă Populară Dr. N. Minovici), o comandă către Technolit, celebra „fabrică de materiale moderne de construcțiune”, părea inevitabilă [18]. Astfel, la Comanda No. 1200, S.a.R. Technolit emitea, „cu perfecta stimă” cum semna un reprezentant al societății, factura No. 1139 din 20/3 Oct 1913, prin aceasta livrându-se, „la Șoseaua Băneasa, dl. dr. Minovici, Șos. Băneasa, lângă Stația C.F.R.”, 70 de „borduri mosaiccate albe, de curți” (valoare nominal – 4, 40 lei = 308, 30 lei) (Fig. nr. 8).

Fig. nr. 8 – Factură emisă de S.a.R Technolit

Vasile Dinescu, „magazin de rogojinărie și de menajiu” (Strada Șepcari, no. 14, Piața Sf. Anton, La „Trei Brazi” [19]), elibera o factură (datată 3/I.1914) Azilului de Noapte, Loco, în valoare de 2 lei pentru „1 Buc. Perie cu cuadă”, semnătura facturii fiind chiar a patronului, Vasile Dinescu (Fig. nr. 9).

Fig. nr. 9 – Factura emisă de Vasile Dinescu

Fig. nr. 10 – Factura emisă de B. Gaiser

În fine, o ultimă factură descoperită de mine în dosarul organizat de către nepotul dr. N. Minovici într-o publicare a unui articol privind activitatea și/sau furnizorii *Biroului de asistență/Azilului de noapte* condus de unchiul său, este datată 8/21 X.1914; adresată Onor. Azilul de noapte, Loco, prin Dl dr Minovici, celebrul B. Gaiser, furnizor al Curții Regale, emitea și încasa o factură (în valoare de 8,50 lei) pentru un „ornament presat de zinc în fața sghiabului” [20] (Fig. nr. 10).

II. Facturi din zona agroalimentarului

Așa cum spuneam în preambulul acestui articol, o serie de facturi prezente în dosarul inițiat de către ing. D. Furnică-Minovici și vizând activitatea cotidiană/furnizorii Biroului de Asistență/Azilului de noapte, sunt emise de către producători/comerțiați din zona agroalimentarului, motiv pentru care le voi trata separat în rândurile următoare.

Astfel, în 21 aprilie 1913, J. Wappner, „succesorul lui M. Littmann”, „unicul deposit pentru România de Sobe belgiene din renumita fabrică Godin”, emitea o factură către Biroul Asistenței – Azilul, pentru „1 mașină de făcut mâncare” [21]. Unele facturi vorbesc, în subsidiar, despre activitatea zilnică depusă de angajații și cei implicați de aceștia la *Biroul Asistenței prin muncă pentru cerșetori* sau *Colonia agricolă de la Băneasa* (grădinărit, creșterea unor animale, pregătirea de conserve pentru perioada rece etc.). De exemplu, în 8/21 Junie 1913, Zweifel & Co. emitea o factură pentru *Biroul asistenței muncii, Loco*, respectiv „pentru articolele expediate astăzi pe risicul și pericolul D-v.”; este vorba despre 100 borcane, în valoare totală de 10, 60 lei. Fondat în 1872, Zweifel & Co. era o „Societate anonimă, cu filiale la București-Galați-Jași-Craiova”.

Tot borcane (de această dată „50 de borcane a 100 gr.”) vindea către „Onor. Biroul Asistenței – Azilul de Noapte, Loco”, și societatea Economu & Zlatko, cu aceeași interesantă mențiune – „mărfurile aci mai jos specificate și expediate din ordinul și pe socoteala și rizicul D-voastre” [22]. Întru sprijinirea creșterii de animale la ferma casei din Băneasa a doctorului N. Minovici, la 10 August 1913, „magasinul cu cereale Alexandru G. Cristea & Vasile G. Cristea”, cu sediul în Piața Ghica, No. 2, elibera o factură către Biroul Asistenței, Loco în cuantum de 99,50 lei, echivalentul a „99 ½ Duple Târâțe”. Însă, emblematică pentru viziunea și *agreementul* social inițiat de către dr. N. Minovici prin intermediul unor instituții precum *Biroul asistenței prin muncă pentru cerșetori*, *Azilul de noapte* sau *Colonia de muncă de la Băneasa*, îmi pare o altă factură, mult mai explicită din acest punct de vedere (Fig. nr. 11).

Fig. nr. 11 – Factură emisă de Al. G. Cristea & Vasile G. Cristea

Anume, una emisă de Magazinul Clouard – „La Bunul Grădinar”, „magasin de Semințerie și Florărie” (Strada Carol I, No. 38, telefon 19/13, Adresa Telegrafică: Clouard București). Pe parcursul unui an (2 August '912 – 23 Iulie '913), pe această factură sunt trecute, spre viitoarea achitare (datată 20 august '913), o serie de – *unelte de grădinarit* (20 Dec. '912 – 1 Ferestreu Kunde, 1 Foarfeci omizi; 25 Feb. '913 – 2 Casmale No. 5, 3 Greble a 12 dinți cu coadă, 2 Săpăligi; 30 Martie '913 – 2 Foarfeci de tuns iarbă), – *substanțe folosite la combarerea dăunătorilor* (19 Aprilie '913 – Suflat de Cupru), – *semințe de legume* (2 Aug. '912 – Sem. Legume; 5 Martie '913 – Sem. Legume; 6 Martie '913 – Spanac Viroflay, 5 Cartofi „Early Rose”; 19 Aprilie '913 – Sem. Castraveți și Pepeni; 27 Aprilie '913 – Sem. Cantalup), – *altele* (5 Feb. '913 – 5 Gazon pitic) (Fig. nr. 12).

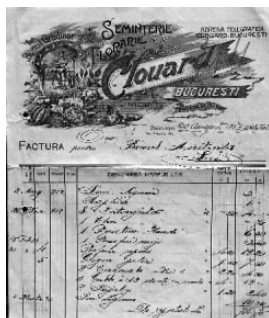

Fig. nr. 12 – Factura emisă de Magazinul Clouard

O dată în plus, intensitatea și diversitatea activităților derulate de către instituțiile sociale aflate sub girul doctorului N. Minovici, este reliefată și

prin intermediul unei facturi precum cea emisă la 28 Septembrie 1913 de „Școala de Apicultură către Onor. Biroul Asistenței Publice, Loco”, prin ea fiind livrați „Cinci stupi sistem Hand cu albine și cu diferite accesorii, a 50 lei unul, deci, lei 250” [23]. La 20 Septembrie 1913, Fabricile „Assan” vindeau către „Asistența prin muncă” „Făină” în valoare de 80,90 lei, o lună mai târziu, la 20 octombrie, vânzând „Tărâțe” în valoare de 27, 60 lei [24] (Fig. 13).

Fig. nr. 13 – Factura emisă de Fabricile Assan

Câteva concluzii

În mod firesc, și spun firesc raportându-mă la contextul economic prosper al începutului de veac XX, la importanța și greutatea acestor instituții dedicate marginalilor de către unchiul colecționarului, N. Minovici, furnizorii și comercianții cu care au legături aceste instituții sunt mult mai mulți [25], majoritatea dintre ei bine văzuți/situați în breasla lor, cu prezențe în tratatele istorice de *recuperatio memoriae*, precum sus-amintita carte a Ancăi Ciuciu (vezi *infra*, nota 12). Nu e momentul a vorbi acum, aici despre toți aceștia, acest aspect meritând o cercetare și o expunere *in extenso* [26]. Dar, pentru istoria realitate dată de subiectiv-aplicata și expediata trecere în revistă a unor astfel de documente precum în studiul de față, câteva concluzii se cer reliefate totuși. Și așa începe prin a remarca *cosmopolitismul* fără clivajele etnice de mai târziu al acestor comercianți/furnizori cu care colaborau instituțiile inițiate/organizate de Nicolae Minovici. Avem, astfel, comercianți români, evrei, nemți, bulgari, albanezi. Apoi, deloc lipsit de importanță, trebuie remarcată *greutatea aproape ontologică a unor astfel de comercianți* în viața Bucureștiului de sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Spre exemplu, Maximilian Tonolla era un neamț venit pe la 1860 din Inglostadt, Germania, la câțiva ani după

stabilirea la București fondând (în 1865) celebra sa fabrică de cărămizi de pe șoseaua Ștefan cel Mare, care va funcționa, condusă de fiul său, până în 1935. Fabrica, aflată în spatele Morii Olmazu și lângă Spitalul Colentina, extrăgea lutul necesar prelucrării cărămizilor din proximitatea fabricii, groapa formată fiind actualmente Lacul Circului/Tei... Valorizând principii și manifestând o conștiință civică prin implicarea în viața comunității din care făcea parte (pur și simplu astfel reconstruindu-și propria existență în jurul unei dimensiuni simbolice!), aș aminti și cazul unui alt comerciant cu care instituția *Biroul asistenței prin muncă* (și/sau *Azilul de noapte*) au colaborat. Mă refer aici la Adolf Abramovici Solomon, industriaș evreu care, dincolo de propria afacere înfloritoare (magazinul „La Gustul American”, vezi *infra*, nota 25, farmacia „Sănătatea”, reprezentant al *Compagnie Générale Transatlantique* – „Vapoare franceze de Viteză Mare, Transversare din Europa în America, Fiecare sâmbătă pleacă un vapor”, strada Doamnei, no. 14, etc.), va iniția și finanța construirea, în 1899, a Școlii Tehnice de Meserii <<*Ciocanul*>> din Calea Dudești, no. 125–127. Aceasta era prima școală de meserii din România, cu specializări în *Mecanică*, *Lăcătușerie*, *Tinichigerie*, *Electrotehnică*, din 1915 și *Instalațiuni de calorifere*. Școlirea dura 4 ani și cuprindea 60–80 elevi în medie pe an. Erau primiți ca elevi cei care aveau 14 ani împliniți, erau sănătoși și aveau absolvite 4 clase primare. Orfanii erau admiși gratuit, cazurile sociale aveau exceptări de la plata școlarizării și a internatului. Din comitetul director al acestei școli făceau parte, printre alții, importanți industriași ai orașului precum M. I. Ornstein, E. Prager, cu sponsorizări primite de la Marmorosch Blank, Abraham Halfon, Filip Focșăneanu (Gimnaziul de fete „*Focșăneanu*”). Cu denumire schimbată în 1948, Școala <<*Ciocanul*>> din Calea Dudești va continua să funcționeze în perioada comunistă sub numele de Grupul Școlar Industrial „Timपुरi Noi”...

Memoria culturală a unui loc, cu atât mai mult a unei capitale!, este păstrată și de astfel de istorii mici, precum cea abordată în rândurile de față. Etosul aproape folcloric conținut de toate aceste facturi luate în discuție, vedește fără doar și poate, prin dimensiunea datelor culturale, istorice și sociale conținute și pentru cercetătorul aplecat asupra-le, importanța unei asemenea istorii mici care, atent, repetat și responsabil abordată, mitanalizată și publicată, pot defini, întru final, contururile, intimitatea și suculența istoriei mari...

Referințe bibliografice:

- [1] Cioancă, Costel, *Sub semnul (im)posibilului. Aspecte culturale privind activitatea de cercetare a inginerului Dumitru Furnică-Minovici*, în *Tradiții clujene. Tezauru umane vii*, an IV, nr. 7, 2011, p. 24–31; Idem, *Scurtă istorie a unui muzeu bucureștean. Casa-muzeu Furnică-Minovici*, în *Danubius*, XXXVI, 2018, p. 405–422; Idem, *Repere culturale recuperate: expozițiile unui muzeu în perioada comunistă*, în *Studii și Comunicări / DIS* (Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii – Divizia de Istoria Științei, Academia Română), XVI, 2023, p. 253–269.
- [2] Cercetările vor fi efectuate în zona limitrofă Bucureștiului și îndeosebi în comuna Prundu, Regiunea București, Raionul Vidra, sub auspiciile S.P.C. Raionul I.V. *Stalin*, Secțiunea culturală.
- [3] Inedite, ambele articole (*Câteva elemente de port popular din Regiunea București din Muzeul de Artă Populară dr. Minovici*, respectiv *Prima depistare și cercetare a regiunii București în vederea stabilirii unei noi tematici a Muzeului Dr. N. Minovici*), se află în arhiva Muzeului nostru.
- [4] Articolul, datat XII.1960 și semnat cu cerneală neagră D. Minovici, cu fotografiile și desene proprii, cu bogate referințe bibliografice, se ocupa îndeosebi de ceramica săsească a Muzeului de Artă Populară „Prof. Dr. N. Minovici”, și acest articol rămânând inedit.
- [5] Minovici, Dumitru, *Momente din istoria unei vechi artere bucureștene: șoseaua Kisselef*, în *București. Materiale de istorie și muzeografie*, VIII, 1971, p. 381–387. În arhiva Muzeului de Artă Veche Apuseană *ing. D. Furnică-Minovici* avem un carnet în care colecționarul nota cele menționate de către repondenți (nume, data, vârsta, ce anume își amintea respectivul respondent), dar și informații mai consistente culese de la unii informatori. De exemplu, de la numitul *Nicolae Popescu, 76 de ani, Comuna Băneasa* (subliniat gros cu creion chimic roșu), inginerul a cules și notat trei pagini format A4, acestea constituind, în mare, scheletul pe care va dezvolta ulterior sus-amintitul articol.
- [6] Este vorba de prestigiosul *Institute de Chimie de Toulouse* (ICT, Toulouse), mult timp condus de savantul Paul Sabatier, de *École Supérieure du Pétrole et du Combustible Liquide* (Strasbourg) și de *École du Pétrol* (Paris).
- [7] Cum flagelul cerșetoriei în București era des amintit în presa vremii, pentru reglementarea și/sau eradicarea acesteia se înființa, în 1909, „Biroul asistenței prin muncă al cerșetorilor din București”, care își desfășura activitatea în cadrul „Azilului de noapte”. Într-un manuscris/dare de seamă către Academie (datat 11 iunie '977 și semnat cu cerneală violet D. Minovici), inginerul amintea, printre altele cum, în calitatea sa de medic legist pe lângă Tribunalul Ilfov, unchiul N. Minovici luase contact cu peste 15.000 de vagabonzi și cerșetori;

mai mult, se menționează că, „timp de cinci ani de muncă asiduă, Nicolae Minovici a examinat și a făcut fișe unui număr de 13.000 de indivizi depistați ca cerșetori”...

- [8] Banu, Ionuț Alexandru, *Activitatea Biroului de asistență prin muncă*, în *Cotidianul*, 8 iulie 2023 (https://www.cotidianul.ro/activitatea-biroului-de-asistenta-prin-munca/#google_vignette – ultima accesare la 23.03.2024).
- [9] Prin această factură, Societatea Anonimă Română pentru conducte de apă, încasa contravaloarea a 2 „Candelabre Porte-affiche”, fiecare cu o valoare de 85 de lei. Cu un capital social de 2.000.000 lei, această companie („Întreprinderi de conducte de apă, de canalizare și orice fel de instalațiuni sanitare – Instalațiuni pentru particulari, Turnătorie de Fer și Atelier Mecanic”), avea sediul social, biroul și atelierile pe Strada Isvor, No. 38, București, Telefon 15/12.
- [10] Pentru facilitarea informațiilor și pentru cei interesați, această fabrică avea 3 mari cuptoare circulare, care produceau: „Cărămizi presate – obișnuite, groase, pentru zidărie; Speciale aparente 7 ½ cm, pentru Fațadă; Speciale aparente 6 cm, pentru Coșuri; Speciale aparente 6 cm, pentru Pavaj; Speciale aparente 4 cm, pentru Pardoseli în pod; Speciale aparente 4 cm, Teșite pentru cornișe; Cărămizi de mână – obișnuite, groase, pentru zidărie – de 2 și 4 cm, pentru Sobe, mari pentru Cuptoare; Cărămizi speciale – rotunde pentru Coloane (Stâlpi), diametru 25–45 cm; radiale pentru Puțuri, diametru 1–1,5 m; octogonale pentru coșuri; Diverse cărămizi ornamentale; Țigle pentru Acoperiș, format Solzi, mari și mici, cu dublu sgheab, format pentru coame (muchii); Tuburi pentru drenaj; Nisip diverse calități, fin și obișnuit, Pietriș pentru beton, Grădini, Mozaic; Depozit permanent de Var alb gras stins (pastă), Var negru (hidraulic), ciment și ipsos etc. etc.”. Totodată, această fabrică Maximilian Tonolla era „Reprezentant General pentru România al firmei Alphons Custodis din Viena, Specialitate în: Construcțiuni și Reparări de coșuri; Industriale (Cămine), Zidiri refractare și în beton, Cuptoare și Instalațiuni Technice etc. etc.”.
- [11] Cu sediul în Strada Smârdan, No. 53, Telegr. „Mirea” Str. Smârdan, Telefon 8/49, Soc. E. DEMETRECU MIREA era un „Mare Deposit de articole tehnice pentru stabiliment industriale și întreprinderi”, furnizând celor interesați o gamă largă de produse: „Arme de lux, Curele englezești, Instrumente precise, Pompe, Forji, Ferărie de construcții, Telefoane, Sonerii, Electrice”.
- [12] Prezent și în Ciuciu, Anca-Aurelia, *Coduri vizuale. Evreii din București (1881–1941)*, Editura Hasefer, București, 2013, p. 191, acest comerciant avea un „Magazin de Ferărie și articole pentru menage – „La Soare” pe Strada Colței, no. 4, Telefon 12/71, Centrala fiind pe Calea Victoriei, no. 144, colț cu Str. Piața Amzei, Telefon 23/71, având spre vânzare: „Articole de ferărie: Unelte pentru

meseriași, ferărie pentru construcții, asortiment complet de trăgători, drucărie, mânere, șilduri pentru uși și cutii, cuere în alama, bronz, nikel, fontă, Broaște pentru uși și cutii; americane, franceze, germane, negre, piliate, vernisate și nikelate; Articole de tapițerie: Zeegras, pânză, sârmă, stifluri, rulouri americane, cue cu floare, roțițe petru mobile etc. etc.; Articole de menaje: mare deposit de incasabila olărie de oțel emailată „Kosmos”, de culoare maron, tacâmuri de Alpaca marca Ursu B.M.F., cuțitărie, brice, bricege, foarfeci marca Doi Gemeni, I.A. Henkels Solingen, mașini Primus, balanțe „Beranger”, greutateți de tuci și alamă; Articole de vânătoare: Arme, carabine, revolver, cartușe, alice și accesorii; Articole de sonerii electrice și telefoane”.

- [13] Diversă și de calitate, marfa acestui magazin acoperea un segment la modă al apociei – anume, accesorii pentru cai, într-o listă a „Specialităților” acestui magazin, regăsindu-se la vânzarea en gros și en detail: „Șei, frâne, căpestre; Unsori, Lackuri; Bureți, Jenunchiere; Cosele; Potcoave de cauciuc din fabricile cele mai renumite; Zabalerie de tot felul; Valtrape cu piepți, Pături de cai; Japuri de piele și de postav; Japulețe de hamuri; Bice de trăsură; Cravașe de călărie; Scări; Accesorii complete pentru Hamuri, lăckuite, nikelate, Nikel masiv, Alamă, Tomback și Argint platir; Complect asortiment de Scule pentru curelari și șelari; Specialități de piei streine cu Piei de căprioară, Lackuri, Blancuri, Vacheturi, de porc, piei colorate etc.; Musamale colorate, Sfoară, Ață, Stifuri; Tot felul de Chingărie pentru Curelari și tapițeri”.
- [14] Este vorba de E. Lessel, *Industria Lemnului – Exploatare de păduri, Societate Anonimă Română*, cu sediul în Calea Plevnei, No. 193/195, Telefon 11/37 și 24/93, Telegr.: Lessel.
- [15] Pentru înțelegerea termenilor economici de livrare a mărfurilor via CFR la începutul secolului al XX-lea, facturile emise de către această societate diferiților beneficiari erau însoțite de o pagină întreagă de „Dispozițiuni relative la Termenele libere de magazinaj și locațiune”, trei fiind secțiunile care taxau diferit respectivele mărfuri: „Mare iuțeală” („Pentru mărfurile de mare iuțeală termenul liber de magazinaj este de 2 zile”, de la acesta exceptându-se transporturile de: drugi de aur și argint, obiecte prețioase precum: pietre scumpe, perle veritabile s.c.l”), acestea trebuind ridicate „cel mult până la 3 ore după primirea avizului”); „Mică iuțeală” (cu termenul de magazinaj liber de 3 zile, cu anumite excepții: „mărfuri favorizate – lemne de construcție, de dogărie, de cărtățășerie și de tâmplărie, cărămizi, pământuri, material native și cenușe de îngurășat, pietre” de tot felul, acestea având un termen de magazinaj liber de 4 zile; „pentru petrole , uleiuri minerale, trăsuri și alte vehicule de stradă”, termenul liber de magazinaj era de 2 zile; pentru fân și paie – 1 zi, „pentru mărfurile explosibile, termenul liber este de 6 ore”); „Vagóne complete”, cu

- descărcarea care „trebuie să se facă de către destinatorii însuși”, existând o „taxă de locațiune de 1 leu de oră și vagon”.
- [16] E. Wolff, „Cel mai mare depou de Articole Technice”, avea fabrica la Filaret, Strada Sf. Dumitru, No. 3, Adresa Telegr.: Wolff București, livrând și prestând servicii specifice: „Reservoare de tablă de fer, Cazane, Construcțiuni de fer, Transmisiuni, Butoaie de fer, Reparațiuni de mașini, Injectoare de ars păcura și țigeti”.
- [17] Magazinul „La Ancora” al fraților Ioan și Al. Alexandrescu, era un „magazin cu articole de ferărie, Cue, Piroane, Oțeluri, Sârmă, Cositor, Zinc, Tinichele, Table de fer și de tuci, Ciment, Fer în diferite forme, Articole pentru Construcția binalelor etc.”.
- [18] *Technolit*-ul era „Societate Anonimă Română pentru fabricarea de materiale moderne de construcțiune”, având sediul în Piața Universității, No. 4, București, Telefon 7/23.
- [19] „Magazinul de rogojinărie și obiecte de menajiu” al lui Vasile Dinescu, vindea produse de „Rogojinărie: Coșuri de voiaj, de rufe și de piață; Coșuri ordinare; Rogojini; Mături de paie; Târnuri, site, ciure; Coade de sape și topoare; Lopeți; Albii Naționale și Nemțești; Tocătoare, Vegele, Papure; Brazi verzi; Lăzi naționale etc.”, precum și „Lemnărie: Scaune; Mese în colțuri și rotunde; Paturi ordinare; Dulapuri înalte a 2 metri pentru bucătărie și haine; Doniți; Putini pentru sacale de brad și de stejar; Ciubăre, hârdae de stejar și de brad; Etajere – Drimouri; Dulapuri etc. etc.”, toate acestea la „prețuri convenabile”.
- [20] Este vorba de „Fabrica de produse metalice B. Gaiser, Furnisorul Curții Regale, București, Calea Griviței, No. 138, Telefon 2/29”. Fondată la 1859 (pe factura sus-amintită fiind tipărit, cu roșu, chiar textul „Jubileul de 50 de ani de existență a fabricii, 1859–1909!”), aceasta va fi în repetate rânduri premiată pentru calitatea produselor sale – de exemplu, la Concursul General Anual, 1 Septembrie 1894, la Expozițiunea Generală Română din București, 1906 etc.
- [21] Acest comerciant, J. Wappner, „succesorul lui M. Littmann” cum scrie pe factura pro formă, avea Centrala pe Calea Victoriei, no. 61–65, Sucursala pe Lipșcani, no. 75. Dincolo de importarea mașinilor de tip Godin, deja amintită, acesta vindea tot felul de „mașini de bucătărie, economice, patentate, cu frigare”, dispunând de un „mare asortiment de lămpi de tot felul cu mașini americane, Instalațiuni de băi din zinc de tot felul, Dușuri complete, Closete sistem englezesc” etc.
- [22] Economu & Zlatko, „Droguerie, Articole pentru fotografie, Coloniale, Vopselărie”, era un magazin de pe Strada Doamnei, No. 23, Telefon 4/58, Adresa telegrafică – Drogueria Economu, București.
- [23] *Școala de Apicultură* (Strada Fabrica de Chibrituri, No. 6), era autorizată de Onor. Minister al Instrucției Publice, organizând periodic („Cursurile încep

la 1 Maiu, la 15 Maiu, la 1 Iunie, la 15 Iunie și la 1 Iulie”) „cursuri practice de demonstrații, aplicarea ultimelor perfecționări în cultura albinelor, cursuri pentru începători, cursuri de 15 zile pentru apicultori”. Întru convingerea doritorilor și/sau cursanților, pe materialele publicitare se stipula: „Apicultura modernă procură o distracție instructivă și aduce câștiguri însemnate agricultorului care întrebuițează sisteme noi în cultura albinelor”, „Albinele restituie într’o vară banii cheltuiți pentru ele” și, preferata mea!, „Apicultura poate fi învățată ușor de oricine și mai ales de femei, fiindcă cere calități de ordine și oarecare spirit de gospodărie”...

- [24] Situate pe Șoseaua Ștefan cel mare, 131, telefon – fabricele: 3/95, Depozitul general: 18/49, *Fabricele „Assan”* erau Furnisorul Curții Regale, proprietar fiind B. G. Assan, inginer, deținând și propunând pieței o serie de produse specifice: „Moaară automatică cu site plane, fabrică de Uleiuri vegetale, „Vegetalina Assan” (unt vegetal), lacuri, culori, kitt, Grăsimi consistentă, Emulsiune anti-praf, Ulei anti-praf, Parchetină, etc., Uleiuri pentru sapunerie, Prima uzină cu vapori în România, fondată la 1858” etc.
- [25] Dintre aceștia, îi amintesc, în ordine cronologică pe:
- M. D. Diamandescu, Strada Sf Gheorghe Nou, no. 1 și 14, telefon 14/48 (factura 88 din 19 martie 1913), acesta fiind un „magazin de Rogojinărie și Lemnărie și de ori-ce fel de vase de dogărie precum și un asortiment mare de coșuri și Mobile de tei mat, Tot felul de tei pentru vii etc.; Mare asortiment de coșuri de voiaj capitonate, Cufere și Geamantane de diferite mărimi, Trestie cu sârmă pentru plafoane, Furci, Băniți, Lopeți, Dubli etc. pentru D-nii Agricultori”;
 - A. Beckmann: fondat în 1859, magazinul (situat în Calea Victoriei, no 51, Telegrama: Bechmann, București și care vindea harnașamente militare și civile), era „Furnisor al Curții Regale”, premiat cu Marele Premiu la Exposition Universelle Internationale Française, Paris 1900!;
 - Alexandru & Vasile Dumitrescu, „cel mai mare magazin cu articole pentru menaj” (strada Lipscani no 27 a și 27 B, Telefon 23/63), emitea o factură (58 / 3 Octombrie 1913) către Onor. Broul asistenței, Loco; acesta „vindea efitin cu prețuri fixe”, „cristalerie, porcelanuri, argintărie, mobile de bronz, lămpi, căruțe pentru copii”, fiind „singurul deposit pentru sobele „Germane Patent”;
 - o sobă de bucătărie vindea („factura no. 75, la urmă bon 287” din 4 Decembrie 1913), către Biroul Asistenței, și A. Solomon care deținea magazinul *La „Gustul American”*, magazin cu „specialitate de sobe, mașini de bucătărie și măsurii de capacitate” situat pe „strada Bărăției, no 32, vis-à-vis de Biserica Bărăției”;
 - ceva lacuri vindea (la 16 Decembrie 1913) magazinul „*La Elephant*” deținut de către Carl Zimmer & Co Onor. Biuroului Asistenței prin Muncă; fabrica de Uleiuri Vegetale, Lacuri, Culori și produse chimice Carl Zimmer & Co, avea

biroul și depozitul de desfacere pentru capitală pe strada Lipscani, no. 86, Telefon 1/71, „fabrica și depozitul central de expedițiuni” fiind pe strada Spătaru Preda (Filaret), cu sucursale și la Jași, Craiova, Ploiești, Botoșani;

– sârmă vindea, către *Biroul de asistență* (factura 92 din Ianuarie 1914), *Fabrica specială de țesături metalice La „Enăchiță Văcărescu”* a lui I. Georgescu & Co.; fondată în 1907 și situată pe calea Griviței, no. 107, telefon 11/42, aceasta era multipremiată pentru produsele sale (London 1909, Paris 1908, Anvers 1909, Torino 1911)!

– A. Haladne (Strada Colței, no. 16, Telefon 40/29), „întreprinzător de lucrări de reparație de ori ce bransă pentru case, *Specialitatea pentru acoperirea de învelitor, care asemenea efectuează sobe și mașini de gătit*”, trimitea o factură (la 18 noiembrie 1914) onor. Direcțiunei Azilului de Noapte.

- [26] Literatura de specialitate e vastă, dintre cele mai semnificative cercetări amintindu-le pe cele semnate de Costescu, George, *Bucureștii Vechiului Regat*, Editura Universul, București, 1944; Rosen, Avram, *Participarea evreilor la dezvoltarea industrială a Bucureștiului din a doua jumătate a secolului XIX până în 1938*, Editura Hasefer, București, 1995; Oișteanu, Andrei, *Imaginea evreului în cultura română. Studiu de imagologie în context est-central European*, Editura Humanitas, București, 2001; Ciuciu, Anca Aurelia, *Martori tăcuți. Magazinele evreiești din cartierul Dudești-Văcărești*, în *Studia Hebraica*, nr. 5, București, 2005, p. 196–209; Idem, *De la mahala la cartierul evreiesc din București. Evoluție și mentalitate (1830–1943)*, în *Buletinul Centrului, Muzeului și Arhivei istorice a evreilor din România*, f.n., 2008, p. 43–53; Iancu, Carol, *Evreii din România, de la excludere la emancipare (1866–1919)*, Editura Hasefer, București, 2009; Waldman, Felicia; Ciuciu-Tudorancea, Anca Aurelia, *Istorie și imagini din Bucureștiul evreiesc*, Editura Noi Media Print, București, 2011; Idem, *Personaje și povești din Bucureștiul sefard*, Editura Noi Media Print, București, 2016 etc.